

Όθων, Καλλέργης και η προδομένη επανάσταση

Και κει που ο αρχαίος Διογένης έκανε βόλτα στην παραλία, παρέα με τον Περικλή και τον Ιπποκράτη, ένα πλοίο ήρθε κι άραξε. Κατέβηκε ένα παιδαρέλι, ο Όθωνας, που είδε τον κόσμο κι άρχισε να απαγγέλλει το διάγγελμά του:

«Έλληνες,

Καθώς σας είναι γνωστό, η Ελλάδα από τα αρχαία χρόνια ανήκε στη Βαυαρία. Οι Πελασγοί ζούσαν στο Όντενβαλντ και οι Ίωνες κατάγονται από το Λάντσγουντ. Εγώ ήρθα εδώ για να σας κάνω ευτυχισμένους (...). Εσείς να κοιτάτε μόνο τις ελιές σας. Είστε μέλη της Γερμανικής Ένωσης. Οι υπουργοί μου θα σας ανακοινώσουν τις τελευταίες αποφάσεις της γερμανικής ομοσπονδιακής βουλής. Για βασιλική επιχορήγηση θα μου δίνετε έξι εκατομμύρια γρόσια και θα σας επιτρέπω να πληρώνετε τα χρέη μου...».

Ο Διογένης έχωσε το φανάρι του στο πρόσωπο το νεοφερμένου μурμουρίζοντας ότι για άνθρωπο έψαχνε κι όχι για κάποιον να τον φορέσει σαμάρι, ο Περικλής αναρωτήθηκε πότε μίλησε για ξενόφερτο ηγεμόνα στον Επιτάφίό του και ο Ιπποκράτης, πιο πρακτικός, πήγε κι έφερε έξι αραμπάδες τρελόχορτο μήπως και φέρει στα συγκαλά του τον παλαβό ξένο....

Κάπως έτσι σατίριζε την επικείμενη άφιξη του Όθωνα στο Ναύπλιο ο Γερμανός δημοσιογράφος Καρλ Λούντβιχ Μπέρνε που ζούσε εξόριστος στο Παρίσι. Στο Ναύπλιο όμως πανηγύριζαν. Διαδηλωτές φώναζαν «Ζήτω το σύνταγμα, ζήτω ο Όθων». Ήταν αρχές Μαρτίου του 1832 και μόλις είχε γίνει γνωστό το περιεχόμενο της κοινής προκήρυξης των τριών μεγάλων δυνάμεων, που είχε εκδοθεί στις 26 Φεβρουαρίου. Ανάμεσα στα άλλα, έλεγε:

«Έλληνες,

Τα της νέας τύχης σας συνεπληρώθησαν. Αι Αυλαί της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Ρωσίας εξέλεξαν εσχάτως τον βασιλέα σας κατά την γενομένη προς αυτάς υπό του ελληνικού έθνους αίτησιν (...).

Έλληνες,

Περικλείσατε τον νέον υμών άνακτα μετ' ευγνωμοσύνης και αγάπης. Πιστοί υπήκοοι, κυκλώσατε τον θρόνον του. Βοηθήσατε δια της αφοσιώσεώς σας αυτόν να παράσχη οριστικόν σύνταγμα εις το κράτος και εξασφαλίσει εξωτερικώς μεν την ειρήνην, εσωτερικώς δε την ησυχίαν, το κράτος των νόμων και την τάξιν...».

Οι διαδηλωτές δεν έδιναν σημασία στο γεγονός ότι κανένας δεν είχε ζητήσει από τους ξένους να βρουν βασιλιά για την Ελλάδα, παρέβλεπαν το ότι τους φόρτωναν έναν άγνωστο πιτσιρικά και κολλούσαν στην αναφορά ότι ο «βασιλιάς» τους θα παραχωρούσε σύνταγμα. Γι' αυτό και πανηγύριζαν. Αγνοούσαν άλλωστε ότι ο μπαμπάς του Όθωνα είχε συγκατανεύσει να γίνει ο γιος του βασιλιάς με τον όρο ότι δεν θα τον έμπλεκαν με «συνταγματικά πειράματα».

Στις 18 Ιανουαρίου του 1833, ο Φρειδερίκος Λουδοβίκος Όθωνας κατέπλευσε στο Ναύπλιο. Πρώτα ξεμπάρκαραν 3.850 Βαυαροί στρατιώτες, μετά δεκάδες μέλη του στρατιωτικού και πολιτικού επιτελείου κι αμέσως μετά η Αυτού Μεγαλειότης ο πιτσιρικάς Όθων που θα έπαιζε τον βασιλιά, αν και χρειαζόταν ακόμα πέντε μήνες για να γίνει 18 χρόνων, ενώ, για να θεωρηθεί ενήλικος, έπρεπε να κλείσει τα είκοσι. Ως τότε, τη χώρα θα κυβερνούσε βαυαρικό «συμβούλιο αντιβασιλείας» με πρόεδρο τον Άρμανσπεργκ και μέλη τους Μάουερ, Ειντεκ, Γκένερ και Άβελ. Έπιασαν αμέσως δουλειά.

Παραμέρισαν τους Έλληνες, τοποθέτησαν στις θέσεις κλειδιά Βαυαρούς, αγνόησαν τα προβλήματα της χώρας, πήγαν ενάντια στην ψυχολογία του λαού κι έγιναν μισητοί.

Στα 1835, ο Όθων ανάλαβε ο ίδιος βασιλιάς με τον Αρμανσπεργκ πρωθυπουργό. Τήρησε αυτό που ονομάζουμε «ελέω θεού μοναρχία» ξεχνώντας πως ήταν «ελέω μεγάλων δυνάμεων». Στα 1836, έφυγε στη Γερμανία, παντρεύτηκε τη μεγάλη δούκισσα του Όλντεμπουργκ, Αμαλία, και ξαναγύρισε στις 2 Φεβρουαρίου του 1837, φέρνοντας μαζί του νέο πρωθυπουργό, τον Ρούντχαρτ.

Η αντικατάσταση του μισητού Βαυαρού με άλλον επίσης Βαυαρό δεν επρόκειτο να μειώσει τη λαϊκή δυσαρέσκεια. Έτσι κι αλλιώς, σε όλα τα πόστα υπήρχαν Βαυαροί. Οι Έλληνες συνειδητοποιούσαν πως αντικατέστησαν την τουρκοκρατία με τη βαυαροκρατία. Ο Ιγνάτιος φον Ρούντχαρτ προσπάθησε αρκετά για τα ελληνικά πράγματα αλλά έφυγε στα τέλη του ίδιου χρόνου αφήνοντας τον Όθωνα να κυβερνά χωρίς πρωθυπουργό. Το μόνο που πρόλαβε, ήταν να βάλει τα θεμέλια για την ίδρυση του πανεπιστημίου της Αθήνας. Το διάταγμα για τη λειτουργία του πανεπιστημίου της Αθήνας υπογράφηκε στις 22 Απριλίου του 1837. Τα μαθήματα άρχισαν τον Μάιο στο σπίτι του αρχιτέκτονα Σταμάτη Κλεάνθη, στην Πλάκα. Στα εγκαίνια, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης είχε πει:

«Το σπίτι ετούτο θα φάει το σπίτι εκείνο».

«Ετούτο» ήταν το πανεπιστήμιο. «Εκείνο», τα ανάκτορα. Δεν έζησε να δει τη δικαίωση των λόγων του.

Η διστακτικότητα του βασιλιά, η αδεξιότητά του και η συσσωρευμένη δυσαρέσκεια έμοιαζαν να έχουν ένα και μόνο φάρμακο: Να ψηφιστεί το σύνταγμα που οι μεγάλοι είχαν και γραπτά υποσχεθεί, ώστε τις ευθύνες και τις αποφάσεις να τις μοιράζονται υπουργοί εκλεγμένοι από το λαό. Ο Όθωνας αρνιόταν. Πίστευε πως μόνον ο ίδιος γνώριζε, τι ήταν σωστό να γίνει για το καλό των υπηκόων του. Κι ακόμα, νόμιζε πως μπορούσε να παίξει με τις μεγάλες δυνάμεις.

Βασίζοντας τη διακυβέρνηση της χώρας στον εξωτερικό δανεισμό κι εξοφλώντας τις δόσεις με νέα δάνεια, γινόταν τότε ρωσόφιλος, τότε γαλλόφιλος και τότε αγγλόφιλος, ανάλογα με το ποιος κάθε φορά πλήρωνε. Όμως, τον Ιανουάριο του 1843, μια δυσάρεστη έκπληξη τον περίμενε. Γαλλία και Αγγλία ειδοποίησαν πως δεν επρόκειτο να ξαναδανείσουν την Ελλάδα. Και η επόμενη δόση έπρεπε να πληρωθεί την Πρωτομαγιά. Η Ρωσία, που έδωσε χρήματα, τα ζήτησε ουσιαστικά αμέσως πίσω.

Για να τα βγάλει πέρα, ο Όθων προχώρησε σε δραστική μείωση των κρατικών δαπανών, περικοπή μισθών, κατάργηση θέσεων, διακοπή δημοσίων έργων και κλείσιμο διπλωματικών αποστολών στο εξωτερικό. Εκτός από το τελευταίο, όλα τα άλλα έπλητταν τους Έλληνες πολίτες. Κανένας Βαυαρός δεν απολύθηκε και κανενός δε μειώθηκε ο μισθός.

Η δυσaréσκεια ογκώθηκε. Κορυφώθηκε, όταν, με πρωτόκολλο, οι μεγάλες δυνάμεις καθόρισαν δασμούς, χαρτόσημα και άλλους πόρους που θα πήγαιναν αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση των δανείων. Υπαγόρευαν, δηλαδή, την ελληνική οικονομική πολιτική. Το ποτήρι είχε ξεχειλίσει.

Με πρωτοβουλία οπαδών του ρωσόφιλου κόμματος αρχικά, στήθηκε η οργάνωση μιας επανάστασης που προγραμματίστηκε για την 1η Σεπτεμβρίου. Ο αρχηγός του ιππικού Δημήτριος Καλλέργης πήγε από τους πρώτους με τους συνταγματικούς.

Από τον 13^ο αιώνα, τα ιδεώδη της κρητικής φεουδαρχικής γενιάς των Καλλέργηδων συνοψίζονταν στο δίπτυχο «Τιμή και ελευθερία». Πολέμησαν τους Βενετσιάνους, αρνήθηκαν τους Γενοβέζους, δεν έσκυψαν κεφάλι στους Βυζαντινούς. Και τιμούσαν τον λόγο τους ως την τελική τους πτώση. Στις αρχές του 10^{ου} αιώνα, οι συγγενικές σχέσεις των Καλλέργηδων διακλαδίζονταν ως την τσαρική Ρωσία.

Ο Δημήτριος Καλλέργης γεννήθηκε στην Κρήτη, στα 1803. Η εφηβεία τον βρήκε να σπουδάζει στην Πετρούπολη, φιλοξενούμενος του κόμη Νέσελροδ, θείου του και υπουργού Εξωτερικών του τσάρου. Ήταν 18 χρόνων, όταν ξέσπασε η ελληνική επανάσταση. Παράτησε Ρωσία και σπουδές και κατέβηκε στην Ελλάδα να πολεμήσει. Μετείχε σε πολλές μάχες, τραυματίστηκε στο Φάληρο, το 1827. Ο κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας τον έκανε υπασπιστή του και τον είχε στρατιωτικό συνεργάτη. Η βαυαροκρατία τον παραμέρισε. Το 1843 τον βρήκε συνταγματάρχη του ιππικού και ενταγμένο στο «ρωσικό κόμμα», που με θέρμη υποστήριζε την ψήφιση συντάγματος.

Ο Δημήτριος Καλλέργης και άλλα μέλη του ρωσικού κόμματος πλησίασαν τον ήρωα του 1821, Ιωάννη Μακρυγιάννη, και οργάνωσαν επανάσταση που προγραμματίστηκε για την 1^η Σεπτεμβρίου. Σε σύσκεψη των αρχηγών, αποφασίστηκε ο ξεσηκωμός να μετατεθεί κατά μια

μέρα.

Ο βασιλιάς έμαθε για τις κινήσεις. Το πρωί, 2 Σεπτεμβρίου, ο Μακρυγιάννης αποκλείστηκε από τη χωροφυλακή στο σπίτι του. Δόθηκε μάχη. Κηρύχθηκε γενική επιφυλακή. Όμως, τη νύχτα, 2 προς 3 του μήνα, ο Καλλέργης και το ιππικό του απέκλεισαν τα ανάκτορα. Ο Όθων βγήκε στο παράθυρο του ισογείου και ρώτησε, τι συμβαίνει. Ο Καλλέργης απάντησε πως λαός και στρατός θέλουν σύνταγμα. Ο Όθων είπε πως θα το φροντίσει και ζήτησε να διαλυθούν οι συγκεντρωμένοι. Ο Καλλέργης αρνήθηκε:

«Όχι, πριν να υπογραφούν τα κείμενα».

Μαζεύτηκε κόσμος, γράφτηκαν τα κείμενα, ξημέρωσε 3^η Σεπτεμβρίου του 1843. Ο Όθων είπε πως θα τα υπογράψει, αφού συνεννοηθεί με τους πρεσβευτές. Ο Καλλέργης του το ξέκοψε. Κάποιος ειδοποίησε τον λοχαγό Σχινά του πυροβολικού να φέρει τα κανόνια, μήπως και διώξουν το λαό που πλήθαινε και φώναζε συνθήματα υπέρ του συντάγματος.

Έφτασαν τα κανόνια, ο λοχαγός Σχινάς τα έβαλε ανάμεσα στ' ανάκτορα και τον κόσμο, φώναξε «Ζήτω το σύνταγμα» και τα έστρεψε κατά του παλατιού. Ο Όθων υπέγραψε. Ο λαός ζητωκραύγασε. Το ιππικό παρέλασε φωνάζοντας «Ζήτω ο συνταγματικός βασιλιάς». Οι πρεσβευτές των τριών δυνάμεων ήταν σκυθρωποί. Δεν περίμεναν ότι ο Όθων θα υποκύψει. Έλπιζαν ότι θα παραιτηθεί.

Η εθνοσυνέλευση άρχισε τις εργασίες της στις 8 Μαρτίου του 1844. Στις 18 του ίδιου μήνα, ο Όθων ορκιζόταν πίστη στο σύνταγμα: Ο ίδιος θα ασκούσε την εκτελεστική εξουσία. Τη νομοθετική αναλάμβαναν η βουλή και η γερουσία.

Το σύνταγμα που προέκυψε από την επανάσταση, δεν έλυσε τα πολιτικά προβλήματα της Ελλάδας. Ούτε τα κοινωνικά. Ο Όθων εξακολουθούσε ν' ανακατεύεται στην πολιτική, ν' ανεβάζει και να κατεβάζει κυβερνήσεις, ουσιαστικά, να κυβερνά. Και είχε προκύψει κι άλλος μπελάς: Στην εξουσία ανακατευόταν και η βασίλισσα Αμαλία. Και βέβαια, το σύνταγμα δεν

έδινε ψωμί στους πεινασμένους ούτε αποκατέστησε τους αγωνιστές του 21.

Στα 1844, ο Ιωάννης Κωλέττης (1774 - 1847) γύρισε γαλλόφιλος από το Παρίσι, ίδρυσε το «γαλλικό», όπως ονομάστηκε, κόμμα, ανέτρεψε τον αρχηγό του «αγγλικού» κόμματος και πρωθυπουργό, Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο (1791 - 1865), και κυβέρνησε τρία χρόνια. Στα 1847, προχώρησε σε εκλογές, τις πήρε με μεγάλη πλειοψηφία αλλά πέθανε. Ακολούθησαν πάνω από δέκα ταραγμένα χρόνια.

Ο Μαυροκορδάτος ξανάγινε πρωθυπουργός το 1853, η κατάσταση πήγαινε από το κακό στο χειρότερο και οι εξεγέρσεις έγιναν συχνό φαινόμενο. Τα ίδια συνεχίστηκαν και με τον Δημήτριο Βούλγαρη (1801 - 1877), που έγινε πρωθυπουργός το 1855. Μέσα σε όλα, οι ξένες δυνάμεις επενέβαιναν ανοιχτά στα ελληνικά πολιτικά πράγματα κι έφτασαν, στον Κριμαϊκό πόλεμο, να καταλάβουν Αθήνα και Πειραιά (Μάιος 1854 - Φεβρουάριος 1857) για να εμποδίσουν την Ελλάδα να πολεμήσει κατά της Τουρκίας.

Όσο για τον Καλλέργη, έγινε το ινδαλμα του λαού. Ο βασιλιάς τον υποχρέωσε να φύγει στη Γαλλία. Εκεί, γνωρίστηκε με τον (τότε πρόεδρο της Δημοκρατίας) μετέπειτα βασιλιά, Ναπολέοντα Γ'. Με τη μεσολάβησή του, στα 1854, διορίστηκε υπουργός Στρατιωτικών. Στα 1861, πρεσβευτής της Ελλάδας στο Παρίσι.

Στα 1859, ένας νέος βουλευτής μπήκε στην πολιτική σκηνή: Ο Επαμεινώνδας Δεληγιώργης (1829 - 1879) που πήρε τις περισσότερες ψήφους στο Μεσολόγγι. Διακήρυξε πως για όλα έφταιγε το στέμμα. Ξεκίνησε ανοιχτή αντιμοναρχική εκστρατεία και γρήγορα έγινε ινδαλμα των φοιτητών. Μέρα με τη μέρα, το αντιβασιλικό ρεύμα ογκωνόταν. Ο Δημήτριος Βούλγαρης προσχώρησε. Τον ακολούθησαν κι άλλοι πολιτικοί. Η νεολαία απαιτούσε «να φύγουν οι Βαυαροί». Ένα κίνημα στο Ναύπλιο, την 1η Φεβρουαρίου του 1862, αντιμετωπίστηκε από τον (γιο του Ανδρέα) Αθανάσιο Μιαούλη.

Για να σώσουν την κατάσταση, ο Όθωνας και η Αμαλία έκαναν μια μεγάλη περιοδεία στην Πελοπόννησο. Αναθάρρησαν κι ετοίμασαν μια δεύτερη στην Αιτωλοακαρνανία. Μεγάλη αποκοτιά. Απόγονος γενιάς που πάνω από 350 χρόνια κατείχε το αρματολίκι στην περιοχή, ο Θεοδωράκης Γρίβας (1797 - 1862) ήταν πασίγνωστος αντιμοναρχικός και είχε φυλακιστεί παλιότερα γι' αυτό μαζί με τον Κολοκοτρώνη. Ύψωσε σημαία επανάστασης στη Βόνιτσα. Ήταν 10 Οκτωβρίου του 1862. Την ίδια μέρα, επαναστάτησε και η Πελοπόννησος. Στην Αθήνα, ο καθηγητής του πανεπιστημίου Νικόλαος Σαρίπολος (1817 - 1887) έγραψε μια προκήρυξη.

Η περιοδεία στην Αιτωλοακαρνανία ματαιώθηκε. Η βασιλική θαλαμηγός κατέπλευσε στο λιμάνι του Πειραιά, στις 11 Οκτωβρίου του 1862. Οι επιβάτες της δε βγήκαν στη στεριά. Το πρωί, η προκήρυξη του Νικολάου Σαρίπολου είχε δημοσιευτεί από τον Μεσολογγίτη βουλευτή Επαμεινώνδα Δεληγιώργη: «Το σπίτι ετούτο» καταργούσε τη βασιλεία του Όθωνα και συγκαλούσε εθνοσυνέλευση. Ο λαός είχε βγει στους δρόμους. Στην προκυμαία του Πειραιά, τα πλήθη υποδέχτηκαν τη θαλαμηγό με αποδοκimasίες. Όθων και Αμαλία προτίμησαν να την οδηγήσουν στη Σαλαμίνα, όπου και διανυκτέρευσαν. Την επομένη, 12 του μήνα, έφυγαν για πάντα από την Ελλάδα. Ο Όθωνας πέθανε το 1867 στο Μόναχο. Επτά χρόνια αργότερα πέθανε και η Αμαλία.

Στα 1863, ο Καλλέργης ήταν υπασπιστής του βασιλιά Γεωργίου Α', του πρώτου πραγματικά συνταγματικού βασιλιά. Τον συνόδευσε στην περιοδεία του ανά την Ευρώπη. Έφτασε στρατηγός. Πέθανε τιμημένος στα 1867.

(Έθνος της Κυριακής, 3.9.2000 – 6/13.6.2004) (τελευταία επεξεργασία, 2.9.2009)